

збільшення ціни туристичного продукту не може перевищувати п'яти відсотків його початкової ціни. У разі, якщо ціна туристичного продукту вища за початкову ціну на п'ять відсотків, турист має право відмовитися від виконання договору, а туроператор (турагент) зобов'язаний повернути йому раніше сплачену суму [3].

Договір на туристичне обслуговування може передбачати компенсацію у разі спричинення шкоди туристу невиконанням або неналежним виконанням туристичних послуг, включених до туристичного продукту, відповідно до міжнародних конвенцій, що регламентують надання таких послуг.

Права і обов'язки, відповідальність сторін та інші умови договору між туроператором і турагентом визначаються відповідно до загальних положень про агентський договір, якщо інше не передбачено договором, укладеним між ними. Якість туристичних послуг має відповідати умовам договору на туристичне обслуговування, порядок і способи захисту порушених прав туристів визначаються Законом України «Про захист прав споживачів» [2].

Отже, констатуючи вищесказане зазначу, що договір на туристичне обслуговування є головним елементом у процесі підготовки до подорожі. Від правильності його укладання значною мірою залежить й майбутній відпочинок туриста. Останньому потрібно уважно вивчити наданий туристичним підприємством договір та, за необхідності, наполягти на його коригуванні – на практиці підприємства іноді йдуть на поступки.

Список використаних джерел

1. Козловський Є.В. Правове регулювання туристичної діяльності: навч. посібник. Київ : ЦУЛ. 2015. 272 с.
2. Про захист прав споживачів. Закон України від 12.05.1991. *Відомості Верховної Ради УРСР (БВР)*. 1991. № 30. Ст. 379.
3. Про туризм. Закон України від 15.09.1995. *Відомості Верховної Ради України (БВР)*. 1995. № 31. Ст. 24.

УДК 347.42:342.78

Віка СМІРНОВА,

старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін Національної академії внутрішніх справ, доктор філософії

НАСЛІДКИ НЕВИКОНАННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ДОГОВОРІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації, яке відбулося 24 лютого 2022 року, та впровадження в Україні військового стану вплинуло на всі сфери життя суспільства, в тому числі і на виконання цивільно-правових зобов'язань фізичними та юридичними особами. З метою визначення правових наслідків, що настають за невиконання зобов'язань за цивільно-правовими договорами в умовах військового стану, пропонуємо проаналізувати основні зміни, що були внесені у цивільне законодавство після початку повномасштабної війни.

Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» від 15.03.2022 внесені зміни до Цивільного кодексу України, а саме розділ «Прикінцеві та перехідні положення» був доповнений пунктами 18 і 19. Відповідно до п. 18 Розділу «Прикінцеві та перехідні положення» Цивільного кодексу у період дії в Україні воєнного, надзвичайного стану та у тридцятиденний строк після його припинення або скасування у разі прострочення позичальником виконання грошового зобов'язання за договором, відповідно до якого позичальнику було надано кредит (позику) банком або іншим кредитором (позикодавцем), позичальник звільняється від відповідальності, визначеної статтею 625 цього Кодексу, а також від обов'язку сплати на користь кредитора (позикодавця) неустойки (штрафу, пені) за таке прострочення. Установити, що неустойка (штраф, пеня) та інші платежі, сплата яких передбачена відповідними договорами, нараховані включно з 24 лютого 2022 року за прострочення виконання (невиконання, часткове виконання) за такими договорами, підлягають списанню кредитором (позикодавцем) [1].

Відповідно до ст. 625 Цивільного кодексу боржник не звільняється від відповідальності за неможливість виконання ним грошового зобов'язання. Боржник, який прострочив виконання грошового зобов'язання, на вимогу кредитора зобов'язаний сплатити суму боргу з урахуванням встановленого індексу інфляції за весь час прострочення, а також три проценти річних від простроченої суми, якщо інший розмір процентів не встановлений договором або законом [2].

Отже, внесені зміни звільняють боржника від будь-якої відповідальності за невиконання грошових зобов'язань, тобто тих, змістом яких є сплата боржником грошових коштів.

Відповідно до п. 19 «Прикінцевих та перехідних положень» Цивільного кодексу у період дії в Україні воєнного, надзвичайного стану строки, визначені статтями 257-259, 362, 559, 681, 728, 786, 1293 цього Кодексу, продовжуються на строк його дії. Йдеться мова про строки позовної давності, строки на переважне право купівлі частки у праві спільної часткової власності, а також строки припинення поруки [2].

Таким чином, законодавцем врегульовані питання стосовно відповідальності за невиконання грошових зобов'язань, а також деякі питання стосовно строків позовної давності.

Відповідно до ст. 611 Цивільного кодексу у разі порушення зобов'язання настають правові наслідки, встановлені договором або законом, зокрема: припинення зобов'язання внаслідок односторонньої відмови від зобов'язання; зміна умов зобов'язання; сплата неустойки; відшкодування збитків та моральної шкоди [2]. Виникає питання стосовно правових наслідків невиконання цивільно-правових договорів відповідно до положень цієї статті в умовах воєнного стану.

На підставі аналізу норм цивільного законодавства можна дійти висновку, що звільнення від відповідальності за порушення умов договору в умовах воєнного стану може прирівнюватися до непереборних обставин, передбачених ч. 1 ст. 617 Цивільного кодексу. Згідно з нормами

цієї статті особа, яка порушила зобов'язання, звільняється від відповідальності за порушення зобов'язання, якщо вона доведе, що це порушення сталося внаслідок випадку або непереборної сили [2].

Торгово-промислова палата України офіційним листом від 28.02.2022 засвідчила, що військова агресія Російської Федерації проти України є форс-мажорною обставиною (обставиною непереборної сили) і зазначені обставини з 24 лютого 2022 року і до їх офіційного закінчення, є надзвичайними, невідворотними та об'єктивними обставинами для суб'єктів господарської діяльності та/або фізичних осіб по договору, окремим податковим та/чи іншим зобов'язанням/обов'язком, виконання яких/-го настало згідно з умовами договору, контракту, угоди, законодавчих чи інших нормативних актів і виконання відповідно яких/-го стало неможливим у встановлений термін внаслідок настання таких форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили) [3].

Особа, яка порушує свої зобов'язання, у зв'язку із обставинами пов'язаними із військовою агресією Російської Федерації проти України, в період дії введеного воєнного стану, має право долучати до свого повідомлення про форс-мажорні обставини, які унеможливили виконання зобов'язань за умовами договору, контракту, угоди, законодавчих чи інших нормативних актів у встановлений термін для можливості обґрунтованого перенесення строків виконання зобов'язань та вирішення спірних питань мирним шляхом.

Водночас, варто звернути увагу на обов'язкову наявність причинно-наслідкових зв'язків між неможливістю виконання або своєчасного виконання зобов'язання та військовою агресією Російської Федерації. Тому, вище зазначений лист Торгово-промислової палати України не є безспірним підтвердженням наявності форс-мажорних обставин для усіх випадків неможливості виконання зобов'язань. З метою захисту прав та законних інтересів варто проаналізувати положення законодавства стосовно укладених цивільно-правових угод, а також ознайомитись з положеннями кожного договору та обставинами конкретних сторін з метою з'ясування можливості використання листа Торгово-промислової палати як підтвердження наявності невідворотних та непереборних обставин в кожному конкретному випадку. Крім того, форс-мажорні обставини не мають преюдиційного характеру, тобто потребують доказування та встановлення фактичних обставин справи.

Це підтверджується і судовою практикою, зокрема рішенням Інгулецького районного суду міста Кривого Рогу у Дніпропетровській області у справі № 213/690/22 за позовом про розірвання договору купівлі-продажу та стягнення коштів. Відповідно до матеріалів справи між сторонами був укладений договір купівлі-продажу із зазначенням строків його виконання, однак через початок військової агресії Російської Федерації проти України відповідач свої вимоги за договором не виконав, що й стало підставою для звернення до суду. Відповідач, в свою чергу, обґрунтував неможливість виконання зобов'язань ускладненням логістики та руйнуванням виробничих потужностей та посилався на Лист Торгово-Промислової палати від 28.02.2022 щодо визнання військової

агресії форс-мажорними обставинами. Однак у рішенні суду зазначається: «виходячи з наведених норм законодавства, висновків Верховного Суду підтвердженням існування форс-мажорних обставин є відповідний сертифікат Торгово-промислової палати України чи уповноваженої нею регіональної торгово-промислової палати. У матеріалах справи відсутні сертифікати, видані Торгово-промисловою палатою України чи уповноваженими регіональними торгово-промисловими палатами, що засвідчують наявність форс-мажорних обставин, які впливають на виконання вказаного Договору» [4]. Таким чином, під час розгляду даної справи лист Торгово-промислової палати щодо визнання військової агресії Російської Федерації форс-мажорними обставинами не був прийнятий судом як достатній доказ наявності непереборних та невідворотних обставин.

Аналіз встановлених у судовому засіданні обставин та норм діючого законодавства дозволяє суду дійти висновку, що між сторонами був укладений договір, який в порушення умов договору та діючого законодавства відповідачем не виконаний.

Аналогічної позиції дотримувався і господарський суд Дніпропетровської області у справі № 904/1208/22 про стягнення заборгованості за договором поставки. У відзиві на позов відповідач також заперечував у задоволенні позовних вимог на обґрунтував неналежне виконання умов договору впровадженням військового стану та посилався на лист Торгово-промислової палати від 28.02.2022. Суд, з урахуванням усіх обставин справи, встановив, що твердження відповідача про те, що затримка оплати товару відповідачем сталася з причин настання форс-мажорних обставин, а саме з початком військової агресії Російської федерації проти України та введенням військового стану, які були відомі позивачу, є необґрунтованим [5].

У рішенні Господарського суду м. Києва у справі №910/3191/22 про розірвання договору оренди зазначається, що передбачаючи в договорі підстави його припинення, які обмежуються закінченням строку, на який його було укладено, та достроковим розірванням за взаємною згодою сторін або за умови попереднього відстрочення виконання сторонами своїх зобов'язань при настанні форс-мажорних обставин і не визначаючи можливості та підстав для безумовного дострокового розірвання договору на вимогу сторони, сторони шляхом вільного волевиявлення приймали на себе ризик настання обставин, що унеможливають виконання ними взятих на себе зобов'язань. Тому наслідки реалізації такого ризику мають бути покладені на сторін рівною мірою. Це рішення суду також підтверджує, що наявність листа Торгово-промислової палати не є безспірним підтвердженням настання форс-мажорних обставин та обґрунтованою підставою неналежного виконання умов договору.

Безумовно, судова практика з розгляду справ, пов'язаних з невиконанням або неналежним виконанням зобов'язань за цивільно-правовими договорами, тільки починає формуватися, однак наведені вищі приклади свідчать про те, що суди, під час розгляду цих справ,

враховують усі наявні фактичні обставини, що можуть підтверджувати причинно-наслідковий зв'язок між впровадженням військового стану та неможливістю виконання зобов'язань.

Список використаних джерел

1. Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» від 15.03.2022 № 2120-IX. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>.

2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n3076>.

3. Лист Торгово-промислової палати України від 28.02.2022 № 024/02.0-7.1. URL: <https://ucco.org.ua/uploads/files/621c8a543cda9382669631.pdf>.

4. Рішенням Інгулецького районного суду міста Кривого Рогу у Дніпропетровській області у справі № 213/690/22 від 30.05.2022. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104559080>.

5. Рішення Господарського суду Дніпропетровської області у справі № 904/1208/22 від 18.08.2022. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105782464>.

6. Рішення Господарського суду м. Києва № 910/3191/22 від 14.07.2022. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105233187>.

УДК 347.426.6:342.78:(477)

Віталій СУШИЦЬКИЙ,

здобувач Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін Національної академії внутрішніх справ, доктор філософії ***Калінюк Анжела***

ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ МАЙНУ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ АБО МАЙНУ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ У ЗВ'ЯЗКУ З ВІЙСЬКОВОЮ АГРЕСІЄЮ РОСІЇ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Унаслідок широкомасштабних воєнних дій російської федерації після 24 лютого 2022 року, які призвели до збитків, ушкоджень і руйнувань у розмірі, за різними підрахунками, на суму від сотень мільярдів до трильйона доларів США, гостро постало питання захисту порушених прав та інтересів постраждалих осіб. Колосальної шкоди зазнали громадяни України, які втратили своїх близьких і рідних та яким заподіяно фізичні страждання, моральну шкоду, майнові (матеріальні) збитки від знищення та ушкодження майна.

Цілою постійних обстрілів стали об'єкти військової, транспортної, промислової інфраструктури, об'єкти, що забезпечують життєдіяльність населених пунктів, тобто об'єкти державної власності та власності територіальних громад. Водночас значних збитків зазнав і вітчизняний